

УДК 332.12

Євгенія Маркова

**ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ ОЦІНЮВАННЯ ТА МОНІТОРИНГУ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ
ПІДПРИЄМСТВ РИБНОЇ ГАЛУЗІ**

Евгения Маркова

**ФОРМИРОВАНИЕ СИСТЕМЫ ОЦЕНКИ И МОНИТОРИНГА
СОЦИАЛЬНО-ЭКОНОМИЧЕСКОЙ ЭФФЕКТИВНОСТИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ
ПРЕДПРИЯТИЙ РЫБНОЙ ОТРАСЛИ**

Yevheniia Markova

**FORMATION OF THE SYSTEM OF EVALUATION AND MONITORING OF
SOCIO-ECONOMIC EFFICIENCY OF ENTERPRISES OF FISHING INDUSTRY**

Висвітлено основні підходи щодо формування системи оцінювання та моніторингу соціально-економічної ефективності діяльності підприємств рибної галузі, розглянуто базовий показник – рівень душевого споживання рибної продукції, запропоновано заходи щодо підвищення коефіцієнта використання устаткування, детально розглянуто способи збільшення темпів освоєння біологічних запасів Світового океану і задоволення фізіологічної норми харчування населення в рибних продуктах на базі розвитку вітчизняного рибпромислового комплексу, досліджено проблеми із вартісними показниками, проаналізовано зведені дані в галузі по реалізованій харчовій рибній продукції за трестівським або главковським методами, щоб той самий продукт не рахували багато разів, формування найважливішого показника – випуску харчової рибної продукції в тоннах на рівні регіону, галузі. Розроблена система показників ефективності підприємств рибної промисловості і галузі в цілому, яка може служити методичним інструментом обґрунтування ефективності заходів державної підтримки, оскільки вона дозволяє ранжувати рибогосподарські структури за рівнем їх економічної стійкості.

Ключові слова: рибне господарство, дефіцит, попит, технологічні коефіцієнти, методичний центр.

Табл.: 2. Бібл.: 15.

Рассмотрены основные подходы к формированию системы оценки и мониторинга социально-экономической эффективности деятельности предприятий рыбной отрасли, рассмотрен базовый показатель – уровень душевого потребления рыбной продукции, предложены меры по повышению коэффициента использования оборудования, подробно рассмотрены способы увеличения темпов освоения биологических запасов Мирового океана и удовлетворение физиологической нормы питания населения в рыбных продуктах на базе развития отечественного рыбопромышленного комплекса, исследованы проблемы со стоимостным показателем, проанализированы сводные данные в области по реализованной пищевой рыбной продукции трестовским или главковским методами, чтобы один и тот же продукт не считали много раз, формирования важнейшего показателя – выпуска пищевой рыбной продукции в тоннах на уровне региона, отрасли. Разработана система показателей эффективности предприятий рыбной промышленности и отрасли в целом, которая может служить методическим инструментом обоснования эффективности мер государственной поддержки, поскольку она позволяет ранжировать рыбохозяйственные структуры по уровню их экономической устойчивости.

Ключевые слова: рыбное хозяйство, дефицит, спрос, технологические коэффициенты, методический центр.

Табл.: 2. Библ.: 15.

The article highlights the main approaches to forming a system of evaluation and monitoring of social and economic efficiency of enterprises fishing industry, considered the base rate – the level of per capita consumption of fish products, proposed measures to improve the utilization rate of the equipment, details consider ways to increase the pace of development of biological inventories of the oceans and fun physiological norm nutrition in fish products based on the development of the domestic fishing industry, investigated the problem of cost indexes and analyzes summary data in the field by the realized fish products for trestivskym or hlavkovskym means that the same product has not figured out many times, forming a key indicator – production of fish products in tons at the level of regional industry. The system of performance indicators fishing industry enterprises and industry in general, which can serve as a methodological tool to study the impact of public support because it allows you to rank fisheries management structure in terms of their economic viability.

Key words: fisheries, deficits, demand, technological factors, methodical center.

Tabl.: 2. Bibl.: 15.

JEL Classification: G 00

Постановка проблеми. Відновлення рибного господарства у класифікаторі галузей дозволить відтворити відсутню нині статистичну базу в звітних матеріалах, програмних розробках наукових і господарських органів. Стане можливим сформувати такий урядовий орган, який буде відповідальний за розвиток всього рибогосподарського комплексу, може бути доцільним відновлення Міністерства рибного господарства України. Посилилось значення рибної галузі. Відомчі реформи в 90-х рр. з реорганізації цієї галузі та її

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

перепідпорядкування сприяли погіршенню її стану, скорочення обсягу забезпечення населення країни рибними продуктами, що володіють високою харчовою цінністю. Зі 100 г білків риби людський організм засвоює близько 40 г, а зі 100 г яловичини – тільки 15 г. Крім того, більшість із морепродуктів є біологічно активними сполуками.

Передбачається, що дефіцит тваринного білка в раціоні харчування населення в найближчі роки може вирости. За таких умов діяльність рибного господарства, спрямована на отримання білкововмісних продуктів, повинна вдосконалюватися за допомогою державних органів. При цьому мета розвитку галузі – забезпечення населення різноманітними рибо- і морепродуктами відповідно до фізіологічної норми споживання на душу населення. Однак, очевидно, саме ця мета і не ставиться нині перед урядовими органами [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема економічного розвитку рибного господарства України розглядалася у працях таких вітчизняних науковців: І. Ю. Гришова, О. Е. Довбиш, В. К. Кисельов, О. М. Клименко, В. А. Корчмит, В. Ф. Корельський, О. О. Красноруцький, Л. С. Ладонько, Б. О. Язлюк, Р. М. Скупський та ін. Проте, незважаючи на те, що проблеми розвитку рибного господарства є предметом багатьох наукових досліджень, багато питань залишаються невирішеними.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У розроблених концепціях і програмах розвитку рибного господарства на перспективу головними цілями визначено: забезпечення продовольчої безпеки країни в частині рибної продукції та платоспроможного попиту населення на неї. Але, з економічного погляду, обидві вони, на наш погляд, знижують можливості рибного господарства і, більш того – спірні. Аргументуємо наш висновок у такий спосіб. Справа в тому, що тривожною межею продовольчої небезпеки є 50–60 % споживаного продовольства за рахунок імпорту. Такого співвідношення з рибної продукції у країні нині немає. Крім того, вітчизняне рибне господарство задовольняє нинішній слабкий платоспроможний попит і може істотно збільшити пропозицію рибних товарів, якщо цей попит виросте.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є формування системи оцінювання та моніторингу соціально-економічної ефективності діяльності підприємств рибної галузі.

Виклад основного матеріалу. Таким чином, можна і далі не розвивати рибне господарство та забезпечити платоспроможний попит при зниженні купівельної спроможності населення, або, збільшуючи імпорт рибних товарів, що нині і відбувається в багатьох регіонах за рахунок ввезення риби та рибних продуктів. Забезпечення платоспроможного попиту - поняття неоднозначне. Так, для задоволення потреби верхньої, найбільш дохідної 10%-ої групи населення не потрібно розвивати промисел масових, але малоцінних риб, а 7–8 нижніх найбільш бідних груп – осетрових, лососевих, а також крабів [6].

На наш погляд, найбільш зваженою і розумною метою для рибного господарства є збільшення темпів освоєння біологічних запасів Світового океану і задоволення фізіологічної норми харчування населення в рибних продуктах на базі розвитку вітчизняного рибпромислового комплексу. При цьому могли б забезпечуватися також потреби різних галузей у нехарчових рибних товарах. Наприклад, сільського господарства – у рибному борошні, тваринництва – у кормовій рибі тощо.

Необхідно також визначити методичні підходи до формування економічних показників рибного господарства. Нині статистичні дані щодо обсягів вилову, виробництва, споживання рибної продукції як у програмних, так і звітних документах недостатньо достовірні, часто відбувається різне розуміння того самого показника, що не турбує владні структури.

Це пов'язано з такими причинами: зруйнований раніше діючий інституційний апарат, що формував методологічні питання в цілому по народному господарству і по ко-

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

жній галузі; діючі органи, що створюють методичні рекомендації, мало використовують знання галузевих фахівців (наприклад, по рибному господарству); споживачі інформації недостатньо вимогливі до якості цифрових даних [4].

Пояснимо це на прикладі рибного господарства. Як розрахувати такий важливий показник, як улов риби та інших продуктів моря, у тоннах? Галузеві методичні розробки застаріли, нових поки немає, і улов в морі при траловому й інших промислових видах лову практично ніхто не зважає. У цей показник включають не обсяг видобутої риби та інших морепродуктів, а обсяг зданої (або прийнятої) риби та інших видів промислу у «вазі сирцю», а водоростей – у «повітряно-сухий вазі». На великих рибпромислових судах улов або обсяг видобутку визначають зворотним рахунком – від обсягу випуску мороженої (або охолодженої) риби за допомогою технологічних коефіцієнтів. З улову повинні виключатися внутрішньо заводські обороти з передачі рибсирцю. При видобутку молюсків – свій підхід до підрахунку. Раніше це робилося плановими службами за єдиними установкам. Сьогодні цю роботу виконують або економісти, або особи комерційного профілю в малих фірмах за внутрішньофірмовими нормативами. Перевантаження в морі – це вже комерційна таємниця, вилов об'єктів промислу, що потрапили до знарядь лову, але заборонених Правилами рибальства, теж.

Ще більше проблем із вартісними показниками. Раніше зведені дані по галузі отримували по реалізованій харчовій рибній продукції за трестівським або главковським методами, щоб той самий продукт не рахували багато разів. Нині в товарну продукцію включають і реалізовану, і валову, але різними методами. Повинен діяти заводський метод, але через велику передачу в оптово-збутових ланках (від великих збувальників до дрібногуртовим) або в посередницьких структурах немає єдиної методики обліку. Так, при передачі рибної продукції з фірми у фірму, часто дрібно, або індивідуальним підприємцям, відбувається заміна упаковки, фасовки, обов'язки, нарізки товару, його переоформлення за дизайном, не кажучи вже про можливу якісну зміну (наприклад, випуск на дрібних каганцях копченої рибної продукції з мороженої). У цих випадках витрачається жива праця, змінюється ціна і нерідко звіт йде як про випуск нового товару, не виключаючи повністю або частково вартість сировини і напівфабрикату. У підсумку виходить збільшення вартісного показника, оскільки старі правила практично не діють, а нові не скрізь створені. Переклад же показників, в порівнянні умови за допомогою індексів цін, умовний і недостовірний [7].

Під час формування найважливішого показника – випуску харчової рибної продукції в тоннах на рівні регіону, галузі, народного господарства – необхідно, щоб продукція зважувалася один раз на шляху від виробника до споживача; зводилися зіставні вагові категорії продукції; враховувався випуск як вітчизняної продукції, так і виготовленої з імпортного напівфабрикату.

Нині не завжди виключаються з підрахунку внутрішні заводські, фірмові, корпоративні, а також міжфірмовий, міжрегіональні обороти продукції. Пояснимо цю думку на прикладі. Так, з виловленої 1 т риби отримали 990 кг мороженої нерозробленої харчової рибної продукції (1 % – втрати при заморожуванні). Аналогічним чином може бути отриманий зведений показник за вагою. Складається необроблена рибна продукція з обробленою, філе, копченою, солоною і т. ін. Сюди ж додаються консерви рибні в перерахунку, морепродукти, кулінарія та навіть харчове рибне борошно. Виходить якийсь рибний вінегрет.

Раніше було прийнято вважати, що харчова рибна продукція повинна бути показана в перерахунку на оброблену, необроблену, сирець. Перерахунок проводився за збільшеними технологічними коефіцієнтами, відомими всім підприємствам рибної промисловості. Нині цей показник серйозно спотворений.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У зв'язку з наростаючим імпортом продукції з'явилася необхідність, щоб показник випуску харчової продукції характеризував рівень саме вітчизняної рибної промисловості, але ймовірність і рівень помилок при визначенні цього показника за підгалузями настільки значні, що в багатьох випадках можуть спотворювати суть того, що відбувається в рибному господарстві (зниження або збільшення обсягів продукції, темпи зростання) [4].

При цьому важливим є один з базових показників – рівень душевого споживання рибної продукції. Він є не тільки зведено економічним, але і соціальним показником, який визначає ефективність рибного господарства для населення, його частку в рівні продовольчого забезпечення народу. На цей показник орієнтуються під час розроблення стратегічних програм розвитку галузі, обрахунку обсягу необхідних потужностей, кількості флоту, основних і оборотних фондів, загальних витрат, собівартості і балансового прибутку.

Нормативна основа цього показника - фізіологічна норма споживання рибних продуктів на душу населення, яка довгі роки становила 18, 2 кг у рік при певному наборі м'ясних, овочевих, молочних продуктів, хліба тощо. До 80-х рр. досягнута норма перевищила цю межу. Потрібна була нова норма з більш досконалим співвідношенням калорій і вітамінів, амінокислот та ін. Вона дорівнювала 23,7 кг. У розрахунок цієї цифри входили морожена, жива й охолоджена, копчена та солена риба, рибні консерви, кулінарні вироби з неї. При цьому потрібно було вирішити проблему більш глибокої переробки риби, випуску товарів поліпшеного асортименту (рибного філе, обробленої риби), зміни структури розміщення виробничих потужностей, пересунувши їх від узбережжя в густонаселені пункти, обласні та районні центри. Галузеві та міжгалузеві планові та статистичні органи чітко відслідковували динаміку цього показника, який був важливим стимулюючим важелем розвитку галузі, ефективним інструментом впливу на економіку рибного господарства. За його динаміку несли відповідальність керівники галузі [9].

Нині цей показник носить експертний, оцінний характер, або замість нього підраховують інший, що його замінює. Це відбувається тому, що немає звітних даних про реалізацію рибних товарів населенню через роздрібну мережу, систему громадського харчування та позаринкових споживачів (дитячі та медичні установи, воєнізовані підрозділи й ін.).

У разі відсутності таких даних як вихід із ситуації повинен бути складений баланс ресурсів рибних товарів: відвантаження збутовим і оптовим організаціям, зміна залишків у кожній ланці, надходження по імпорту в роздріб, а також з Держрезерву, спрямування позаринковим споживачам, на експорт, доопрацювання, поповнення запасів і резервів, облік втрат на всіх стадіях руху товарів, тобто повинен бути використаний балансовий метод, раніше застосовуваний на макrorівні.

Тільки наявність або розрахунок таких даних за нормативами може дати величину спожитих рибних товарів. При цьому чисельність населення (поточного або постійного) визначається за даними статистичних органів на середину або початок року [3].

Але ця методика дуже складна і на практиці користуються її спрощеною формою: береться обсяг виробництва, плюс-мінус експорт-імпорт, мінус втрати (за розрахунковим нормативом), тобто замість споживання на душу населення фактично показується виробництво на душу населення. Цей показник важливий, але він відображає не соціально-економічну сторону питання, а виробничу. Більш того, є пропозиції щодо розрахунку замість цих показників показника «улов на душу населення». Він запозичений з даних ФАО, яка користується цим показником тільки для зіставлення обсягів вилучення рибної сировини з моря, а не для оцінювання забезпечення рівня споживання населення.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

У структурі рибної продукції раніше значну питому вагу (понад 70 %) займали продукти глибокої переробки. Сьогодні понад 85 % риби реалізується населенню в необробленому вигляді. Це зменшує фактичний рівень споживання рибних товарів на 20–30 %.

За відсутності єдиних міжгалузевих і галузевих методологічних підходів не можна стверджувати, що і звітні дані визначаються за єдиним принципом, а не за окремими корпоративними методиками. Виходячи з усього сказаного, на наш погляд, необхідно: відновити індикативне планування в рибному господарстві на макрорівні для прискорення виведення його з кризового стану; визначити на галузевому рівні інститути з розроблення методичних положень для формування планових і звітних показників по регіонах і рибної галузі загалом на основі єдиних термінологічних понять; встановити оперативну і статистичну звітність про постачання на ринок (і позаринковим споживачам) кінцевої рибної продукції; створити механізм визначення і обліку експортної та імпортової рибної продукції при видобутку в зонах іноземних держав, міжнародних водах, порядку нарахування податку на додану вартість при прийомі і численних передачах риби-сирцю і напівфабрикату, інших податкових нарахувань; сформувати методологічний і методичний центр у країні з розроблення цих економічних інструментів у цілому по народному господарству і по всіх галузях. До нього могли б увійти фахівці Мінекономрозвитку, Укрстату, економічної академічної і галузевої науки, підприємств різних ланок і рівнів управління [7].

В умовах переходу до ринку успішна трансформація такої економічної галузі, як рибальство, переробка і збереження морських багатств, вимагає не тільки дослідження процесів, що відбуваються, і узагальнення в окремо взятому регіоні, а й аналізу промислової діяльності у всіх інших водних районах. Рибна галузь повинна розвиватися в межах орієнтованої на перспективу економічної стратегії країни як морської світової держави з урахуванням адекватної її інтересам зовнішньої політики і створення соціально захищеної економіки.

З урахуванням вищевикладеного, виникає необхідність розроблення та апробації системи показників ефективності підприємств рибної промисловості і галузі в цілому. Така система може служити методичним інструментом обґрунтування ефективності заходів державної підтримки, оскільки вона дозволяє ранжувати рибогосподарські структури за рівнем їх економічної стійкості, а значить, обрати державними органами одержувачів бюджетних коштів, пільгових кредитних ресурсів, податкових пільг, а також інших заходів державного впливу й оцінити результативність заходів і реалізованих управлінських рішень на ефективність рибогосподарського комплексу та галузі в цілому [2]. Найважливішим якісним показником суспільного виробництва є його ефективність. Розрізняють соціальну, економічну та екологічну ефективність. Згідно з визначенням Великого енциклопедичного словника, екологічна ефективність – вимірювані результати системи управління навколишнім середовищем, пов'язані з контролем, організацією її екологічних аспектів, заснованих на її екологічній політиці, а також на цільових і планових екологічних показниках. Соціальна ефективність – це відповідність результатів господарської діяльності основним соціальним потребам і цілям суспільства, інтересам окремої людини. Економічна ефективність – це співвідношення корисного результату і витрат факторів виробничого процесу. Для кількісного визначення економічної ефективності використовується показник ефективності, також це – результативність економічної системи в цілому, галузі, підприємств, що виражається у відношенні корисних кінцевих результатів її функціонування до затрачених ресурсів

На макроекономічному рівні економічна ефективність дорівнює відношенню виготовленого продукту (ВВП) до витрат (праця, капітал, земля) мінус одиниця. Аналізуючи економічну ефективність на макрорівні, можна виділити поняття «аллокативної»

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

ефективності. На мікроекономічному рівні – це відношення виготовленого продукту (обсяг продажів компанії) до витрат (праця, сировина, капітал). Рибна галузь – одна з галузей агропромислового комплексу, що найбільш динамічно розвиваються у світі в останні 10–15 років. Рибпромисловий комплекс займає одне з провідних місць в економіці Причорномор'я [2]. Причорномор'я є одним з перспективних регіонів України для розвитку такого виду діяльності, як рибництво. З метою розвитку рибництва заходи щодо стимулювання та поширення продукції аквакультури, як одного з видів продукції, дозволяє зробити заміщення споживання виловленої риби і морепродуктів.

Ефективність управління будь-якої системи визначається набором оціночних індикаторів, а система оціночних індикаторів будується на основі ключових показників (key performance indicators, KPI). У загальному випадку ефективність управління рибною галуззю відображає результативність виробництва рибної продукції і гідробіонтів, а також розвитку рибогосподарського комплексу регіону [6].

Визначимо показники ефективності рибної галузі за трьома видами:

1. Соціальна ефективність:

- кількість новостворених робочих місць;
- рівень заробітної плати;
- рівень соціальної стабільності в галузі;
- відношення середньомісячної заробітної плати до мінімальної зарплати на підприємстві;
- соціальні виплати підприємства в розрахунку на 1 працівника.

2. Екологічна ефективність:

- рівень викидів і відходів у навколишнє середовище (водний басейн). Оцінювання проводиться в порівнянні з гранично допустимими нормами за допомогою певних показників, що характеризують вплив об'єкта на екологічний стан території, рівень якої не повинен знижуватися після здійснення проекту;
- оцінювання безвідходності виробництва за рахунок замкнутого технологічного циклу перероблення рибних ресурсів і гідробіонтів або завдяки переробленню відходів, що утворюються.

3. Економічна ефективність. З визначення економічної ефективності можна сформулювати два основні завдання: пряме – досягнення максимального ефекту при заданому рівні витрат (що найчастіше обумовлюється обмеженістю ресурсів) і зворотне – досягнення заданого ефекту при мінімальних витратах [10].

З урахуванням особливостей рибної галузі можна виділити такі показники:

- ефективності рибної галузі як галузі народного господарства;
- ефективності виробництва окремих видів рибної продукції та гідробіонтів (застосовується як на макроекономічному рівні – у масштабах галузі, так і на мікроекономічному – у масштабах підприємства);
- ефективності рибпромислових підприємств;
- ефективності структурних підрозділів рибпромислових підприємств (як виділених, так і не виділених на окремий баланс);
- ефективності окремих заходів – технічних, організаційних та організаційно-технічних.

Зрозуміло, найбільший інтерес представляють показники ефективності рибпромислових підприємств і заходів, спрямованих на підвищення кількісних і якісних характеристик продукції, що виготовляється. У таблиці 1 представлені показники ефективності рибної галузі.

Таблиця 1

Показники ефективності рибної галузі

Показники ефективності рибної галузі	Рівень	Показник
	макрорівень	
		Дохід рибальства на душу населення
		Індекс (частка) рибальства в середньодушовому доході, %
		Частка рибної галузі в загальному обсязі ВВП, ВРП
		Частка податкових надходжень у бюджет рибпромислового комплексу
мезорівень		Відносна частка регіонів у загальному улові України
		Приріст обсягу розвіданих запасів і потенціалу видобутку водних біологічних ресурсів
		Приріст обсягу видобутку водних біологічних ресурсів
		Частка проконтрольованих обсягів видобутку водних біологічних ресурсів
		Приріст обсягу перевалки вантажів рибними терміналами морських портів в Україні, в регіоні
		Середньодушове споживання товарної харчової рибної продукції
		Частка вітчизняної харчової рибної продукції на внутрішньому ринку
		Частка імпорту, експорту, індекс співвідношення імпорту та експорту
мікрорівень		Рамкові показники діяльності підприємства (спеціальні)
		Показники випуску
		Показники кінцевих результатів діяльності
		Показники витрат

У табл. 2 пропонується детальна характеристика показників ефективності рибної галузі на мікрорівні.

Таблиця 2

Пропонована система показників аналізу, оцінки та моніторингу соціально-економічної ефективності діяльності підприємств рибної галузі

Показники	Показники аналізу	Показники оцінювання	Показники моніторингу
1	2	3	4
1. Рамкові показники діяльності підприємства (спеціальні)	1. Сфера діяльності підприємства та їх суспільна значущість - тип вироблених благ (або може оцінюватися за бальною шкалою)		
	2. Масштаб підприємства та його положення на ринку		
	Частка підприємства на ринку: - за обсягом виробництва (продажів); - за чисельністю персоналу; - за вартістю активів; Динаміка зміни чисельності персоналу, вартості активів, обсягів продажів Динаміка зміни абсолютної і відносної ринкової частки підприємства	Відносна частка ринку підприємства в порівнянні - із середньою часткою; - з часткою лідера ринку; - з максимальною часткою (що означає домінуюче становище на ринку – 65 %)	Чисельність персоналу Вартість активів Обсяг реалізації продукції (робіт, послуг)
	3. Ступінь диверсифікації діяльності підприємства		
	3.1. Ширина і глибина товарного асортименту підприємства 3.2. Індекс ентропії		
4. Характеристика умов праці персоналу			
Частота виробничого травматизму Частка робочих місць з безпечними умовами праці Динаміка зміни частки робочих місць з безпечними умовами праці	Бальна шкала оцінок (може бути прийнята відповідно до діючих ставок страхування від нещасних випадків)	Абсолютна чисельність працівників підприємства з важкими і шкідливими умовами праці	

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Закінчення табл. 2

1	2	3	4
2. Показники випуску	1. Частка доходів від іншої реалізації в сукупному доході підприємства 2. Співвідношення темпів зростання виручки від реалізації продукції до темпів зростання сукупного доходу підприємства	1. Частка виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) у сукупному доході підприємства 2. Відсоток фактичної оплати реалізованої продукції підприємства 3. Відповідність фактичної якості продукції нормативному (стандартам)	1. Обсяг виготовленої продукції (робіт, послуг) у натуральному вираженні 2. Виручка від реалізації продукції (робіт, послуг) 3. Виручка від реалізації за основною (профільною) діяльністю
3. Показники витрат	1. Середній коефіцієнт зносу основних засобів підприємства 2. Коефіцієнт фінансової стійкості 3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності 4. Оборотність оборотних коштів	1. Витрати на 1 гривню виготовленої продукції 2. Коефіцієнт автономії підприємства (фінансової незалежності) 3. Загальний коефіцієнт покриття (поточної ліквідності) 4. Оборотність активів підприємства 5. Темп зростання собівартості продукції підприємства	1. Обсяг інвестицій в основний капітал підприємства 2. Витрати на виробництво і реалізацію продукції (робіт, послуг)
4. Показники кінцевих результатів діяльності	1. Ставлення середньомісячної заробітної плати до мінімальної зарплати на підприємстві 2. Соціальні виплати підприємства в розрахунку на 1 працівника 3. Витрати підприємства на НДДКР в розрахунку на 1 грн основних коштів 4. Сумарні платежі підприємства до бюджету в розрахунку на 1 грн виручки 5. Прибуток на одного працюючого 6. Рентабельність інвестицій 7. Плинність кадрів 8. Співвідношення темпів зростання продуктивності праці і середньооблікової чисельності персоналу 9. Загальна сума коштів, спрямованих підприємством на підвищення суспільного добробуту в розрахунку на 1 грн виручки	1. Відношення обсягу виробництва продукції по основній діяльності до загального обсягу виробленої продукції (робіт, послуг) 2. Коефіцієнт приросту (або оновлення) основного капіталу підприємства 3. Співвідношення середньомісячної заробітної плати до величини прожиткового мінімуму в регіоні 4. Продуктивність праці 5. Фондовіддача 6. Рентабельність продукції 7. Рентабельність власного капіталу підприємства по чистому прибутку 8. Сумарні платежі підприємства до бюджету (включаючи відрахування від чистого прибутку, податкові платежі, перераховану орендну плату)	1. Середньомісячна заробітна плата працівника підприємства (ФЗП) 2. Середньооблікова чисельність працівників 3. Чистий прибуток підприємства 4. Вартість чистих активів підприємства (ринкова вартість підприємства) 5. Загальна сума коштів, спрямованих на підприємством підвищення суспільного добробуту 6. Відрахування підприємства з чистого прибутку до бюджету 7. Податкові платежі підприємства до бюджету

Висновки і пропозиції. Риба галузь – одна з небагатьох, де роль держави зводиться, переважно, до регулювання і встановлення правил. Щоб розглянути шляхи підвищення ефективності освоєння ресурсної бази, а відповідно, і зростання вилову, необхідно відповісти на питання: навіщо це потрібно? По-перше, в минулому році обсяги імпорту перевищують обсяги експорту. При цьому внутрішній ринок споживання швидко зростає і є можливість його наповнення за рахунок риби саме українського походження. По-друге, необхідно нарощувати експортний потенціал галузі. По-третє, нині риба стає стратегічним ресурсом.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Тому потрібні висококваліфіковані фахівці в галузі проектування управлінських рішень підвищення ефективності рибпромислового комплексу, спрямованих на вирішення таких завдань [6]:

- розроблення безвідходних і малоопераційних ресурсозберігаючих технологій;
- використання в проектах агрегатованого, високопродуктивного обладнання;
- підвищення коефіцієнта використання устаткування;
- заміна простого обладнання на автоматичне і введення на цій основі багатоперсонального обслуговування;
- застосування у проектах трудозберігаючих продуктів.

Рішення перерахованих вище завдань дозволить досягти економічної ефективності рибопереробних підприємств.

Розроблення безвідходних, малоопераційних, ресурсозберігаючих технологій вимагає від проектувальника знань у галузі існуючих технологічних процесів, а також обладнання, необхідного для апаратурного оформлення виробничих ліній. Безвідходність виробництва може бути досягнута переробкою відходів на кормові та технічні продукти і т. ін.

Підвищення коефіцієнта використання устаткування буде сприяти зниженню собівартості продукції. Застосування у проектах трудозберігаючих продуктів сприяє підвищенню ефективності підприємств в умовах ринкової економіки. Підтримка національного виробника через держзакупівлі - це ефективний і правомірний спосіб забезпечення продовольчої безпеки і підтримки вітчизняного виробника в межах режиму СОТ, що дуже актуально для нас у сьогоденних умовах [10].

Необхідною умовою ефективного функціонування рибної галузі є прийняття реалізації певного вектора державного управління. Відправною точкою розвитку є доопрацювання та підготовка законів, нормативних законодавчих актів і регламентів розвитку національного ринку рибної сировини й обробного сектору.

По-друге, необхідно змінити спрямованість зовнішньоторговельної політики в сторону зменшення в експорті рибних товарів частки сировини. По-третє, з метою стимулювання видобувних, обробних, збутових підприємств до вертикальної і горизонтальної інтеграції спільної діяльності пропонується використання рентних, податкових та компенсаційних інструментів впливу, а саме податкових пільг і канікул.

Зазвичай, коли йдеться про підвищення ролі держави в регулюванні рибальства, це пов'язується, насамперед, з такими очевидними формами підтримки виробництва, як податкові пільги, пільгові кредити, викуп зайвих промислових потужностей, виплата допомоги по безробіттю, субсидування, відновлення прибережного рибальства й ін. Всі вони створюють виправданий економічною теорією шлях до стабілізації економіки.

Однак економічні відомства сучасної України, від яких безпосередньо залежить подальша доля галузі, досить підозріло ставляться до всіх рецептів щодо посилення ролі держави в економіці, аргументуючи це зростанням корупції і зниженням ефективності виробництва. Тому нагальною потребою є розроблення реального механізму ефективного (оптимального) управління РХК. Йдеться не про повернення до директивного управління рибною галуззю з єдиного центру через басейнові органи, а про використання об'єктивних законів ринкової економіки з метою підвищення ефективності функціонування РХК України [6].

Список використаних джерел

1. Gryshova I. Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness/ I. Gryshova, I. Kryukova, O. Mityay // Економічний часопис-XXI. – 2015. – № 5-6. – С. 24-27.
2. Hurwitz L. Optimality and informational efficiency in resource allocation processes / Hurwitz L. // Mathematical Methods in the Social Sciences / K. J. Arrow, S. Karlin, P. Suppes (eds.). Stanford: Stanford University Press, 1960.

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

3. Ladonko L. State management of innovative activity in Ukraine / Ladonko L., O. Mikhaylovska, N. Filippova, N. Tkalenko // *Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach*, Research and Publishing Center «Colloquium»: San Francisco, California, USA, 2015. – P. 56–62.

4. Гришова І. Ю. Реструктуризація переробних підприємств АПК в умовах глобалізації / І. Ю. Гришова // *Прикладна економіка – від теорії до практики : матеріали Першої Всеукраїнської науково-практичної конференції 15 жовтня 2015 р. – Тернопіль : Економічна думка, 2015. – С. 45–48.*

5. Державна цільова економічна програма розвитку рибного господарства України на 2012–2016 роки [Електронний ресурс] : затв. Постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 р. № 1245. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-%D0%BF>.

6. Довбыш О. Э. Зарубежный опыт развития морской аквакультуры и ее приоритетные задачи в Украине / О. Э. Довбыш // *Рибне господарство України. – 2010. – № 2. – С. 2–9.*

7. Киселев В. К. Об оздоровлении рыбохозяйственного комплекса / В. К. Киселев // *Рыбное хозяйство. – 2005. – № 5. – С. 29–31.*

8. Кластери рибодобування, рибопереробки, аквакультури. Українські кластери [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ucluster.org/universitet/klasteri-ukraina/2012-study/perspektivni-napryamki-klasterizacii-vodnikh-resursiv/klasteri-ribodobuvannya-ribopererobki-akvakulturi/>.

9. Корельский В. Ф. Регулирование конкурентных отношений при промысле водных биологических ресурсов / В. Ф. Корельский, А. Н. Макоедов // *Вопросы рыболовства. – 2004. – Т. 5, № 3 (19). – С. 385–394.*

10. Корчмит В. А. Экономика отрасли (рыбная промышленность): метод. указания / В. А. Корчмитю. – Петропавловск-Камчатский : КамчатГТУ, 2002. – 32 с.

11. Красноруцький О. О. Оцінка характеру реалізації економічних інтересів суб'єктів ринку сільськогосподарської продукції / О. О. Красноруцький // *Вісник ХНАУ. Серія «Економіка АПК і природокористування». – 2010. – № 3. – С. 62–73.*

12. Красноруцький О. О. Теоретико-методологічні аспекти оцінки розвитку конкуренції та ефективності збуту сільськогосподарської продукції / О. О. Красноруцький // *Вісник ТНЕУ. – 2013. – № 2 (53). – С. 90–99.*

13. Ладонько Л. С. Підходи до структуризації стратегічного потенціалу промисловості / Л. С. Ладонько, О. М. Клименко // *Економіка сталого розвитку: теоретичні підходи та практичні рекомендації : матеріали Міжнародної науково-практичної конференції (13–16 вересня 2015 р., м. Кошице, Словаччина). – К.: Центр навчальної літератури, 2015. – С. 83–84.*

14. Скупський Р. М. Марикультура Чорного моря – концептуальні засади створення рибогосподарського кластеру / Р. М. Скупський // *Економічний форум. – 2015. – № 1. – С. 86–101.*

15. Язлюк Б. О. Методика оцінки рівня згладжування економіко-інституціональної й соціально-економічної асиметрії розвитку внутрірегіональних територій / Б. О. Язлюк // *Зб. наук. праць Черкас. держ. технол. ун-т. Серія: Економічні науки. – 2014. – Вип. 37, ч. I. – С. 57–63.*

References

1. Gryshova, I., Kryukova, I. & Mityay, O. (2015). Ukraine's positions in international ratings evaluation as a factor of its competitiveness. *Ekonomichnyi chasopys–XXI – Economic Annals–XXI*, no. 5–6, pp. 24–27.

2. Hurwitz, L., Arrow, K.J., Karlin, S., Suppes P. (eds.) (1960). Optimality and informational efficiency in resource allocation processes. *Mathematical Methods in the Social Sciences*. Stanford : Stanford University Press.

3. Ladonko, L., Mikhaylovska, O., Filippova, N. & Tkalenko N. (2015). State management of innovative activity in Ukraine. *Scientific enquiry in the contemporary world: theoretical basics and innovative approach*. Research and Publishing Center «Colloquium»: San Francisco, California, USA, pp. 56–62.

4. Hrishova, I.Yu. (2015). Restrukturyzatsiia pererobnykh pidpriemstv APK v umovakh hlobalizatsii [Restructuring of the overworking enterprises of agrarian and industrial complex in the conditions of globalization]. Proceedings from *Prykladna ekonomika – vid teorii do praktyky: materi-*

ГАЛУЗЕВИЙ АСПЕКТ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

aly Pershoi Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii – *Applied Economics – from theory to practice : First Ukrainian scientific conference* (October 15, 2015). Ternopil: Ekonomichna dumka, pp. 45–48 (in Ukrainian).

5. Derzhavna tsilova ekonomichna prohrama rozvytku rybnoho hospodarstva Ukrainy na 2012–2016 roky: zatv. Postanovoioi Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23.11.2011 r. № 1245 [The state target economic program of development of fishery of Ukraine for 2012–2016: approved by the Cabinet of Ministers of Ukraine on 23.11.2011 № 1245]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1245-2011-%D0%BF>.

6. Dovbysh, O.E. (2010). Zarubezhnyi opyt razvitiia morskoi akvakultury i ee prioritetye zadachi v Ukraine [Foreign experience of development of a sea aquaculture and its priority tasks in Ukraine]. *Rybne hospodarstvo Ukrainy – Fish industry of Ukraine*, no. 2, pp. 2–9 (in Russian).

7. Kiselev, V.K. (2005). Ob ozdorovlenii rybokhoziaistvennogo kompleksa [About improvement of a fishery complex]. *Rybnoe khoziaistvo – Fish industry*, no. 5, pp. 29–31 (in Russian).

8. Klasteri rybodobuvannia, rybopererobky, akvakultury. Ukrainski klasteri [Clusters of fish of production, fish of processing, aquaculture]. Retrieved from <http://ucluster.org/universitet/klasteri-ukraina/2012-study/perspektivni-napryamki-klasterizacii-vodnikh-resursiv/klasteri-ribodobuvannya-rybopererobki-akvakulturi/>.

9. Korelskyi, V.F. & Makoedov, A.N. (2004). Regulirovanie konkurentnykh otnoshenii pri promysle vodnykh biologicheskikh resursov [Regulation of the competitive relations at trade of water biological resources]. *Voprosy rybolovstva – Fisheries issues*, vol. 5, no. 3 (19), pp. 385–394 (in Russian).

10. Korchmit, V.A. (2002). *Ekonomika otrasli (rybnaia promyshlennost)* [Economy of branch (fishing industry)]. Petropavlovsk-Kamchatskiy: KamchatHTU (in Russian).

11. Krasnorutskyi, O.O. (2010). Otsinka kharakteru realizatsii ekonomichnykh interesiv subiektiv rynku silskohospodarskoi produktsii [Assessment of nature of realization of economic interests of subjects of the market of agricultural production]. *Visnyk KhNAU. Seriya «Ekonomika APK i pryrodokorystuvannia» – Visnyk of KhNAU. Ser. Economics and Environmental*, no. 3, pp. 62–73 (in Ukrainian).

12. Krasnorutskyi, O.O. (2013). Teoretyko-metodolohichni aspekty otsinky rozvytku konkurentsii ta efektyvnosti zbutu silskohospodarskoi produktsii [The theorist-methodological aspects of an assessment of development of the competition and efficiency of sale of agricultural production]. *Visnyk TNEU – Visnyk TNEU*, no. 2 (53), pp. 90–99 (in Ukrainian).

13. Ladonko, L.S. & Klymenko, O.M. (2015). Pidkhody do strukturyzatsii stratehichnoho potentsialu promyslovosti [Approaches to structuring strategic capacity of the industry]. Proceedings from *Ekonomika staloho rozvytku: teoretychni pidkhody ta praktychni rekomendatsii: materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii – Economics of Sustainable Development: theoretical approaches and practical recommendations: materials of the International Scientific Conference* (September 13–16, 2015, Koshytse, Slovachchyna). – Kyiv: Tsentr navchalnoi literatury, pp. 83–84 (in Ukrainian).

14. Skupskyi, R.M. (2015). Marykultura Chornoho moria – kontseptualni zasady stvorennia rybohospodarskoho klasteru [Mariculture of the black sea – the conceptual premises of the organization of the fisheries cluster]. *Ekonomichnyi forum – Economic Forum*, no. 1, pp. 86–101 (in Ukrainian).

15. Yazliuk, B.O. (2014). Metodyka otsinky rivnia zghladzhuvannia ekonomiko-instytutsionalnoi i sotsialno-ekonomichnoi asymetrii rozvytku vnutrirehionalnykh terytorii [Technique of an assessment of level of smoothing of economical and institutional and social and economic asymmetry of development of intra regional territories]. *Zb. nauk. prats Cherkas. derzh. tekhnol. un-t – Proceeding of Scientific Works of Cherkasy State Technological University. Series: Economics*, issue 37, part I, pp. 57–63 (in Ukrainian).

Маркова Євгенія Юхимівна – кандидат економічних наук, здобувач, Харківський національний технічний університет сільського господарства ім. Петра Василенка (вул. Артема, 44, 61002, Харків, Україна).

Маркова Евгения Ефимовна – кандидат экономических наук, соискатель, Харьковский национальный технический университет сельского хозяйства им. Петра Василенко (ул. Артема, 44, 61002, Харьков, Украина).

Markova Yevheniia – PhD in Economics, candidate, Kharkiv National Technical University of Agriculture them. Peter Vasilenko (44 Artyoma Str., 61002 Kharkiv, Ukraine).